

Raziskava gnezdenja močvirske sklednice v Biljah

Besedilo: Anja Pekolj

V Herpetološkem društvu smo v letih 2019 in 2020 izvedli terensko raziskavo na območju dveh opuščenih glinokopov v Biljah, katere rezultate predstavljam. Ta z vodo zalita glinokopa v spodnjem delu Vipavske doline se nahajata južno od Nove Gorice med reko Vipavo in industrijsko cono Bilje. Namen raziskave je bil določiti območje gnezdenja močvirskih sklednic (*Emys orbicularis*), ki tu živijo.

Na začetku maja 2019 smo v Biljah deset odraslih samic močvirske sklednice opremili z oddajniki. V juniju 2019 in 2020 smo nato vsak večer odšli na teren in označene samice spremljali s pomočjo radijske VHF (ang. *Very High Frequency*) telemetrije. Na ta način smo pridobili podatke o gibanju posameznih samic.

V dveh sezonah smo določili sedem natančnih lokacij gnezd. Jajca je odložilo sedem samic, dve od teh nista bili opremljeni z oddajnikom in smo jih po naključju opazili med večernim pregledovanjem terena. Opazili smo, da se je tudi ostalih

pet samic vsaj eno sezono nekaj dni zadrževalo izven vode. Nekatere od teh petih samic smo prav tako opazili pri kopanju gnezda, vendar med našim spremljanjem niso odložile jajc. Za te samice domnevamo, da so odložile jajca, ko nismo bili na terenu. Lokacije gnezd smo sporočili naročniku raziskave, tj. Zavodu za ribištvo Slovenije.

Na podlagi pridobljenih podatkov smo ocenili, da močvirske sklednice na tem območju za gnezdenje raje izbirajo travnike, njive in tudi sadovnjake, ki niso v neposredni bližini reke Vipave, saj lahko v primeru poplav jajca tam propadejo. Tla, kjer so gnezdile želve, so rahlo dvignjena, tako da jih ob močnejšem dežju ne poplavi. Samice so za gnezdenje izbirale tudi nasip na severni strani glinokopa, ki meji na industrijsko cono Bilje.

Dejstvo, da močvirske sklednice na območju glinokopov gnezdiijo na kmetijskih površinah, predstavlja svojevrstno grožnjo. V času inkubacije jajc lahko kmetje

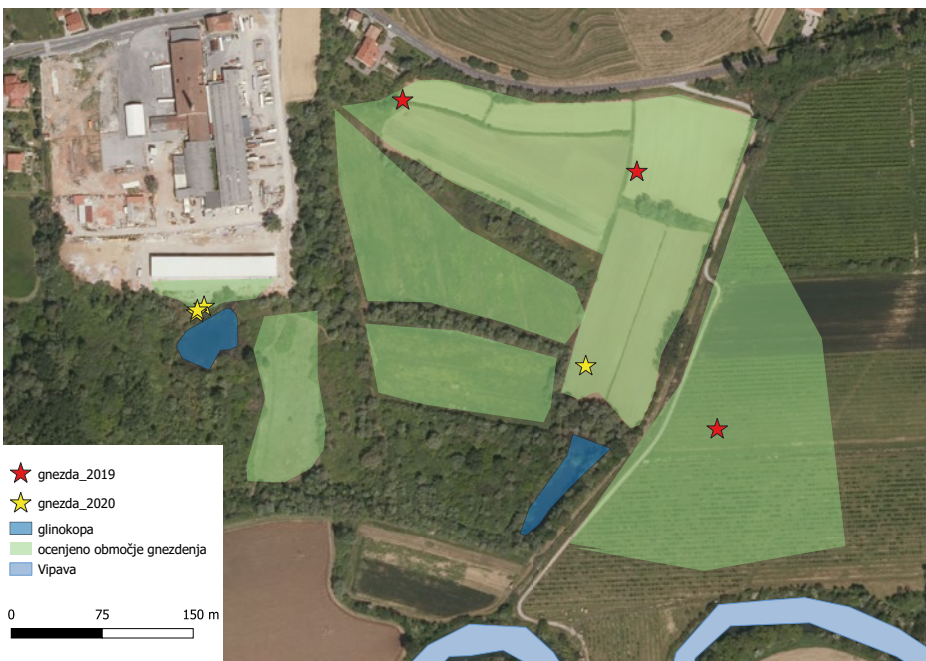
preorjejo njivo in s tem uničijo gnezda. Če se to ponavlja več let zapovrstjo, lahko pride do zmanjšane gnezdilne uspešnosti pri želvah na tem območju. Poleg tega smo opazili, da vsaj v bližnjih sadovnjakih kmetje redno škropijo sadna drevesa s pesticidi, kar lahko vpliva na razvoj zarodkov v jajcih. Močvirske sklednice namreč veljajo za eno izmed vrst plazilcev z najvišjim kritičnim dejavnikom za izpostavljenost pesticidom. Naročniku raziskave smo priporočili, naj stopi v stik z lastniki kmetijskih zemljišč in poskuša skupaj z njimi najti ustrezno rešitev za varovanje gnezd močvirskih sklednic. Slednje je na tem območju še posebej pomembno, saj sta tu poleg antropogenih groženj prisotni tudi obe podvrsti okrasne gizdavke. To sta rdečevratka (*Trachemys scripta elegans*) in rumenovratka (*T. s. scripta*), ki se tukaj dokazano uspešno razmnožujeta. Tujerodne želve s sklednico namreč tekmujejo za mesta za sončenje in hrano ter so hkrati še potencialne prenašalke bolezni in zajedavcev, proti katerim močvirske sklednice niso odporne.

Samica močvirske sklednice med kopanjem gnezda na njivi. (foto: Nino Kirbiš, 13. 6. 2020)

Opuščen glinokop, ki leži tik ob industrijski coni Bilje. (foto: Anja Pekolj, 26. 6. 2020)

Zemljevid popisanih gnezd močvirskih sklednic v letu 2019 in 2020 (zvezda) na območju glinokopov v Biljah med reko Vipavo in industrijsko cono. Na podlagi gibanja sklednic, lokacij gnezd in tamkajšnjih mikrohabitativ smo določili območja, potencialno primerna za gnezdenje sklednic (zeleno). Zaradi zahteve po osončenosti gnezd smo iz nabora območij, primernih za gnezdenje, izvzeli bližnji gozd, mejice in del travnika, ki se zarašča.

Močvirska sklednica spada med ogrožene živalske vrste. V Slovenji je na *Rdečem seznamu* uvrščena v kategorijo prizadete vrste. Poleg same vrste in njenih osebkov se v skladu z *Uredbo o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah* varuje tudi njen habitat. Je tudi kvalifikacijska vrsta za nekatera območja Natura 2000. Večje populacije so prisotne v Beli krajini, na Ljubljanskem barju, v Slovenski Istri ter na porečju Save in tudi Vipave. Kljub temu da je naša raziskava potekala na manjšem območju, pa smo z njo prispevali k boljšemu poznavanju gnezditvenega vedenja močvirske sklednice. Hkrati smo ponovno izpostavili težave in nevarnosti, s

Močvirske sklednice se razmnožujejo od marca do začetka maja, jajca pa odlagajo od konca maja do sredine julija. V času gnezdenja želve zapustijo vodo in se odpravijo na kopno. Proti mestu gnezdenja se največkrat odpravijo zvečer, saj je takrat manjša verjetnost, da jih opazijo plenilci. Gnezda največkrat izkopljejo v bližini vode, lahko pa jajca odložijo tudi do nekaj sto metrov stran. Velikokrat se zgodi, da samice nekaj večerov zapored iščejo primerno mesto za gnezdo in šele nato odložijo jajca. Gnezda najraje izkopljejo v peščena tla, ki so prerasčena z nizko vegetacijo in so osončena z južne strani, saj jajca za uspešno inkubacijo potrebujejo toploto.

katerimi se srečujejo želve, ki gnezdiijo v kmetijski krajini. Z zelo podobnimi nevarnostmi se srečuje tudi populacija na Ljubljanskem barju, kjer zadnja leta v Herpetološkem društvu prav tako spremljamo gnezdenje te naše edine avtohtone slad-

Proučevano območje ob nekdanji opekarni, ki ima status naravne vrednote lokalnega pomena, pa ni naravovarstveno zanimivo zgolj za močvirsko sklednico. Glinokopa v Biljah sta ustvarila novo življenjsko okolje, ki so ga za svoje vzele številne vrste. Na večjem glinokopu smo odonatologi zabeležili kar 32 vrst kačjih pastirjev, kar z vidika favne kačjih pastirjev to manjšo stoječo vodo uvršča med vrstno pestrejšo v Sloveniji. Tu smo našli na Primorskem zelo redka suhljatega škratca (*Coenagrion pulchellum*) in rjavo devo (*Aeshna grandis*), razvijajo pa se tu tudi druge ogrožene vrste – npr. povodni škratec (*Coenagrion scitulum*), deviški pastir (*Aeshna isocles*), modroriti spremljevalec (*Anax parthenope*), zgodnji trstničar (*Brachytron pratense*) in črni ploščec (*Libellula fulva*). Ob tukajšnjem obisku nam bo koristil tudi v tej številki biltena pripravljen določevalni ključ – z večjega glinokopa sta znana obrobljeni kozak (*Dytiscus marginalis*) in škofovsko kapa (*Cybister lateralimarginalis*), sicer splošno razširjeni vrsti velikih kozakov pri nas. Med herpetofavno najdemo tu poleg sklednice in okrasne gizdavke še zeleno rego (*Hyla arborea*), zelene žabe (*Pelophylax* sp.) in belouško (*Natrix natrix*), v okolici pa tudi črnico (*Hierophis viridiflavus*), navadnega goža (*Zamenis longissimus*), pozidno kuščarico (*Podarcis muralis*) in slepca (*Anguis fragilis*). Območje je pestro tudi z vidika ptic. Nekaj previdnosti ob obisku glinokopov pa naj ne bo odveč, saj smo tu opazovali tudi divjo svinjo z mladiči.

Zapisali: Damjan Vinko, Anja Pekolj in Urška Ratajc

kovodne želve. Upamo, da bodo rezultati naših raziskav v Biljah in na Ljubljanskem barju prispevali k boljšemu poznavanju in varovanju te vrste v Slovenji ter s tem omogočili njen dolgotrajni obstanek. ✨